

Les colònies escolars provincials a Porto Cristo entre 1924 i 1936

Miquel Jaume i Campaner

La doble funció de les colònies escolars

L'estiu de 1893 va tenir lloc a l'oratori de Santa Caterina del Port de Sóller la primera colònia escolar que es va fer en terres mallorquines. La va dirigir el mestre Miquel Porcel Riera seguint la normativa del Ministeri d'Instrucció Pública que definia les colònies com “una obra essencialment pedagògica y de higiene preventiva en favor de los niños débiles de las escuelas públicas; de los más pobres entre los más débiles, y de los más necesitados entre los más pobres, pues su fin primordial es, ante todo y sobre todo, procurar la salud por medio del ejercicio natural en pleno campo, por la limpieza, el buen alimento y la alegría” (Dirección General de Instrucción Pública 1894, 675).

Les primeres colònies escolars tenien sobretot una funció higienico-sanitària ja que havien sorgit al darrer quart del segle XIX amb la intenció de reduir la mortalitat infantil que aleshores afectava encara un terç de la població juvenil. La causa principal d'aquesta mortaldat era el grup de malalties infeccions, especialment la tuberculosi, que els metges higienistes anomenaven “malalties socials” perquè havien comprovat que els bacteris i virus patògens atacaven sobretot els pobres mal alimentats que sovint patien també de mals més prosaics com anèmia, fatiga, raquitisme, bronquitis o diarrea. A Mallorca els integrants del moviment higienista van denunciar reiteradament els hàbits alimentaris miserables des del punt de vista nutricional, les pèssimes condicions higièniques dels habitatges i les deficiències sanitàries de les cases o pisos que s'empraven com a escoles (Oliver 1992, 93-95).

Els progressos de la bacteriologia i una major atenció a la infància van fer baixar considerablement la taxa de mortalitat infantil i, aleshores, al costat del discurs higienista que posava l'accent en les necessitats vitals d'aire pur, exercici físic i bona alimentació, es va anar constituint un discurs pedagògic que privile-

giava la funció educadora de les colònies escolars. La pràctica de jocs d'equip, les excursions, les visites a llocs d'interès i les lliçons ocasionals eren considerats uns mitjans excel·lents per adquirir un coneixement significatiu de l'entorn natural i del patrimoni cultural a la vegada que fomentaven l'autonomia, la responsabilitat i l'esperit de col·laboració. El tomb cap a aquest discurs pedagògic va començar ben entrada la dècada dels anys vint a mesura que anava guanyant terreny la idea que la colònia, a més d'una institució benèfica de tipus sanitari, era una modalitat d'organització escolar que propiciava l'acció educadora segons el model de l'Escola Nova (Downs 2009, 15).

Les colònies organitzades pel Museu Pedagògic Provincial

A les Illes Balears aquest canvi va coincidir amb l'assumpció per part del Museu Pedagògic Provincial de la responsabilitat d'organitzar les colònies patrocinades i finançades per la Diputació. L'any 1924, Joan Capó Valls de Padrinas, inspector d'ensenyament primari i director del Museu Pedagògic, va reorganitzar les colònies segons aquest nou enfocament. Amb l'objectiu que l'alumnat conegués directament el major nombre possible de poblacions i paisatges de Mallorca, va pensar que estaria bé que els grups de colons sojornessin per etapes a distints emplaçaments en lloc de romandre tot el temps a la mateixa base, com havia passat fins aleshores (Oliver 1978, 153). El seu somni era sembrar Mallorca d'escoles ben equipades en llocs estratègicament escollits a fi que a l'estiu poguessin acollir diversos grups d'escolars que, per torns, anirien passant per cada una d'elles.¹

Aquest caràcter *ambulant* no era l'única ni potser la principal innovació d'aquesta modalitat organitzativa. Les colònies anteriors s'havien nodrit gairebé exclusivament d'infants d'escoles de les ciutats de Palma, Maó i Eivissa, probablement perquè es creia erròniament que els infants de poble no necessitaven fortificar el seu cos i el seu esperit amb els aires de la mar i la muntanya.² Joan

1 L'any 1927 escrivia Capó: "El ideal nuestro es el de rodear a la isla de casas coloniales. Que se organice una nueva cada año, y que el plan de cada una de ellas sea el permanecer una semana como máximo en el mismo lugar" (Capó 1927). En unes declaracions a *El Magisterio Balear insistia*: "Yo veo –nos decía– Mallorca rodeada de magníficos edificios –locales escuelas– en los puntos estratégicos, y en ellos instaladas sendas Colonias Escolares con servicio permanente durante dos meses, y los niños con sus maestros dar la vuelta a todos, viendo todos lo bellos rincones de Mallorca. Para el año próximo podrían instalar uno en Valldemosa. El otro en Capdepera. ¿Por qué no?" (Paidófilo 1928, 234).

2 A les pàgines de L'Ignorància algú d'idees molt afins a les de Capó, si és que no era ell mateix, va escriure: "Amb les colonis així mateix hi ha idees equivocades, i la més grossa i fonamental es la de que sols son per les ciutats. A quasevol vila, llogaret i poble hi ha infants que necessiten esser colonisats. Perquè no se tracta únicament de sortir al camp, sinó de canviar i millorar les condicions de vida, de trobar-se dins un nou ambient físic-natural que els faci reaccionar." (El Sembrador 1920).

Capó, volent estendre el benefici de les colònies també a aquests infants, va disposar que, avenint-se amb el determinatiu de *provincials*, tinguessin una considerable representació d'alumnes d'escoles de la part forana. Així, per exemple, a la colònia de 1924 hi assistiren nens de vint poblacions diferents de les Balears i una proporció semblant es mantingué en els anys següents.

Una altra novetat era el sistema de selecció dels colons que ara no eren triats *de* “los más pobres entre los más débiles, y de los más necesitados entre los más pobres”, com deia la circular de 1894, sinó d'entre els escolars més aplicats. La tria no la feien els metges sinó els mestres respectius i amb un criteri acadèmicista, de manera que donaven preferència als qui eren considerats els millors alumnes. La colònia esdevenia així una mena de recompensa al treball escolar de tot l'any, com es reconeixia explícitament als informes finals que es lliuraven a la Diputació. “La Colonia Escolar Provincial”, llegim a la Memòria de 1925, “sufrió el año pasado y conserva en éste una nueva organización. Los niños pertenecen a distintos pueblos de Mallorca y son elegidos por los Maestros. Vienen a ser los mejores de cada escuela, y la colonia es en realidad un premio a sus esfuerzos escolares”.³

Aquest discurs certament no anul·lava del tot la perspectiva higienista, sinó que la complementava, donant a les colònies de Balears organitzades pel Museu Pedagògic Provincial un caràcter especial que Capó descrivia amb aquests termes:

Aparte de su función higiénica vienen realizando otra función cultural y social. Para conseguir esto se buscan los niños de los que asisten a las escuelas nacionales de los pueblos y su selección se encarga a los maestros y médicos de modo que al mismo tiempo que se consigue un robustecimiento corporal adquieren un conocimiento lo más exacto posible de la Isla y se establecen lazos de solidaridad entre los niños de diferentes pueblos (Capó 1925).

Un dels mitjans més efectius per aconseguir aquests lligams d'amistat o de solidaritat era el cant coral. El repertori estava format per cançons populars mallorquines, catalanes i d'altres regions espanyoles, i cançons dels clàssics adaptades pel mestre Rafael Benedito. Els germans Pere i Miquel Deyà Palerm van ser els mestres encarregats de la música a la majoria de colònies provincials del període que estam tractant. Miquel Deyà, a l'entrevista que li va fer Jaume Oliver, donava fe de la intervenció directa de Capó en la selecció del repertori:

El Museu reorganitzava aquell any [1924] la Colònia Escolar Provincial, i, en saber D. Joan Capó la meua afició a la música —mon pare n'era professor—, me proposà anar a

3 Part d'aquesta Memòria es va publicar al setmanari Sòller de dia 8 d'agost de 1925. La Memòria íntegra es conserva a l'Arxiu General del Consell de Mallorca, AGCM d'ara endavant, signatura X-937/118.

la Colònia per a fer cantar els nins. Vaig creure tocar amb un dit al cel, presentant-li el repertori de Canciones Infantiles apreses a la Normal, però el meu desengany fou total quan el Sr. Capó rebutjà per complet aquelles melodies. Tímidament vaig insinuar que eren cançons de Schumann. “I ho creus? -me contestà-. Aquestes cançons són unes vulgaritats d’un senyor que té la barra de firmar amb aquest honorable pseudònim”. El dia següent m’ompli les mans de cançons populars mallorquines, d’un tom de melodies harmonitzades per Eduard Mª Torner i un tom de cançons clàssiques amb lletra adaptada pel gran mestre Benedito. Coneguda la seva orientació, 180° de la meva, em vaig dedicar a la recerca de materials que aquesta vegada sí que tingueren la seva aprovació (Oliver 1979, 136-137).

La colònia escolar provincial de 1924

Fins a l’any 1924 les colònies escolars provincials transcorrien en una sola base que solia ser l’oratori de Santa Caterina del Port de Sóller per a les masculines o una casa llogada a cala Major per a les femenines. La nova organització dissenyada per Capó exigia la disponibilitat de nous locals per establir les colònies, però justament aquell any ni tan sols es podia utilitzar l’edifici del Port de Sóller ja que estava en pèssimes condicions.⁴ L’inspector va demanar ajuda, i la va obtenir, de persones sensibilitzades per al benestar de la infància, que van oferir part de les seves propietats per realitzar les colònies. El Bisbat de Mallorca va prestar el casal Rubert, a El Terreno, que després esdevindria l’escola de Natzaret,⁵ i D. Joan Servera Camps va cedir un local situat “en la vertiente de una colina de Porto-Cristo, encima precisamente de las Cuevas del Drach, en plena selva de tomillos y romeros y a 300 pasos de la playa” (Capó 1924). Així es van poder formar dos grups de colons que, baix la supervisió de l’inspector Capó i la direcció de dos mestres, que figuraven com a sotsdirectors, assistits per dos mestres auxiliars i dos estudiants de Magisteri, van sojornar quinze dies a cada base (Deyà 1988, 43-44).

Un grup format pels mestres Samuel Vilaire Turull i Llorenç M. Duran Coli, i per l’estudiant normalista Bartomeu Maura, va començar la seva activitat a Porto Cristo el dia 29 de juliol. El mateix dia un altre grup de colons s’instal-

4 Sobre aquest oratori vegeu l’excel·lent estudi de Plàcid Pérez (2002).

5 El casal, situat al carrer d’Alfonso XIII, núm. 79, avui carrer Joan Miró, núm. 101, havia estat propietat de la senyora Maria del Carme Rubert Sureda, qui l’havia deixat en testament al Bisbat perquè s’hi s’instal·làs una escola, cosa que es va fer el dia 15 d’octubre de 1924 després que durant l’estiu l’estrenassin els al·lots de la colònia escolar provincial. A la Memòria es descriu com “una villa señorial rodeada de jardín y pinares que se miran en el azul del mar, en la costa de Poniente de la maravillosa bahía de Palma” (Capó 1924).

lava al Casal Rubert, en El Terrreno, amb els mestres Joan Enseñat i Miquel Suñer Garrote, i el normalista Miquel Deyà Palerm. Els grups van intercanviar la residència el dia 13 d'agost i cada un va seguir un programa d'activitats similar al que havia fet l'altre fins dia 28 d'agost, en què va finalitzar la colònia. Durant aquest mes van fer excursions més o manco llargues per conèixer les poblacions de Manacor, Son Servera, Artà i Palma, per observar els paisatges i accidents geogràfics més rellevants de la comarca (coves del Drac, coves d'Artà, els torrents de Na Llabrona i ses Talaioles, cala Morlanda, cala Major...), les construccions monumentals (sa Talaia, castell de Bellver, la Llonja, Bendinat, Son Vida), els centres culturals (Museu Diocesà), econòmics (Fundició Mallorquina) o religiosos (esglésies i convents de Sant Francesc de Palma, la Seu).

Entre el calendari d'activitats sorprèn la dedicació d'una jornada a la caça de conills. Els colons, naturalment, es limitaren a acompanyar els caçadors, amics del Sr. Servera, i a observar els seus moviments i els dels gossos rastrejadors. Aquesta activitat va esdevenir una tradició i cada any en començar la colònia els infants ja sabien que dedicarien un dia de matí a la cacera i a fruitar al migdia de la vianda que els oferiria l'amfitrió.

Per altra banda, aquest any es van celebrar cinc festes *coram populo*. Quan visitaren Son Servera, acompanyats per la banda de música del poble, els colons van interpretar una mostra del seu repertori i van realitzar exercicis gimnàstics enmig de la plaça pública. El dia 13 d'agost, quan es trobaren els dos grups de colònies a Porto Cristo per fer l'intercanvi de residència, van celebrar un banquet amb l'assistència de les autoritats de Manacor i després, a la tarda, van interpretar diversos exercicis gimnàstics i musicals. El darrer dia de permanència a Porto Cristo, dia 28 d'agost, van assistir a la col·locació de la primera pedra de l'escola de Porto Cristo, i va ser padrí de la cerimònia un dels colons.⁶ Amb motiu de la visita a Artà van fer una demostració gimnàstica i musical a petició de l'alcalde del poble. Finalment, el dia de cloenda de la colònia hi hagué a Palma una recepció al Palau de la Diputació Provincial, on van ser rebuts pel president, el secretari i alguns diputats, davant els quals interpretaren part del seu repertori musical.

Les colònies provincials durant la Dictadura de Primo de Rivera

La colònia de 1924 va servir de guia per a la programació de les colònies dels anys posteriors tot i que, quant a l'horari, la referència continuava sent la

⁶ "Ayer regresaron las colonias escolares provinciales". El Día (29 agost 1924), p. 2.

típica de les primeres colònies. Es llevaven a les sis i mitja i després de rentar-se feien una hora de gimnàstica. A les vuit berenaven i a continuació tenien una sessió de jocs sedentaris. Dedicaven una hora, de deu a onze, a la redacció del diari personal, on contaven el que havien fet el dia anterior. Després tenien mitja hora de música i altra volta gimnàstica, encara que en menys intensitat i duració que la que havien fet a primera hora. Es banyaven a la platja o es dutxaven abans de dinar a les dotze i mitja. Després de descansar, llegint o jugant, a les dues i mitja tenien una altra estona d'assaig musical i una sessió de lectura comentada. A les quatre començava el passeig, excursió o visita a llocs d'interès. Més o menys a les vuit sopaven, feien una vetllada i a les deu ja eren a dormir.⁷

L'any 1925, vist l'èxit de la nova organització de les colònies provincials, Joan Capó pensava repetir l'experiència mantenint les mateixes ubicacions. No va poder ser. Un cicló havia arrasat el pavelló de Porto Cristo i el casal Rubert ja estava ocupat pels residents del reformatori de Nazaret. Després d'examinar diversos locals es va decidir finalment per l'antic oratori de Santa Caterina (Port de Sóller), on va instal·lar-se un grup de 38 nins,⁸ i per l'escola nacional de s'Arenal (Llucmajor), on va sojornar un grup de 14 nines.⁹ Com l'any anterior els grups estaven formats per alumnes procedents de distintes poblacions de Mallorca, Menorca i Eivissa, però aquest any no van intercanviar la seva residència a meitat del període de vacances.

L'any 1926 hi hagué també dos grups de colònies, una masculina i una femenina, que passaren la major part del temps a Porto Cristo, on s'havia reconstruït de bell nou el pavelló a compte del Sr. Joan Servera. Després de les obres va quedar un edifici rectangular d'una sola planta amb una façana orientada cap al sud-est que tenia un portal molt ample, dues finestres i una porta per al servei. A l'interior hi havia dues sales ben ventilades, una de 10 x 8m i l'altre de 4 x 6m, i dependències de cuina i lavabos equipats segons les normes higièniques.

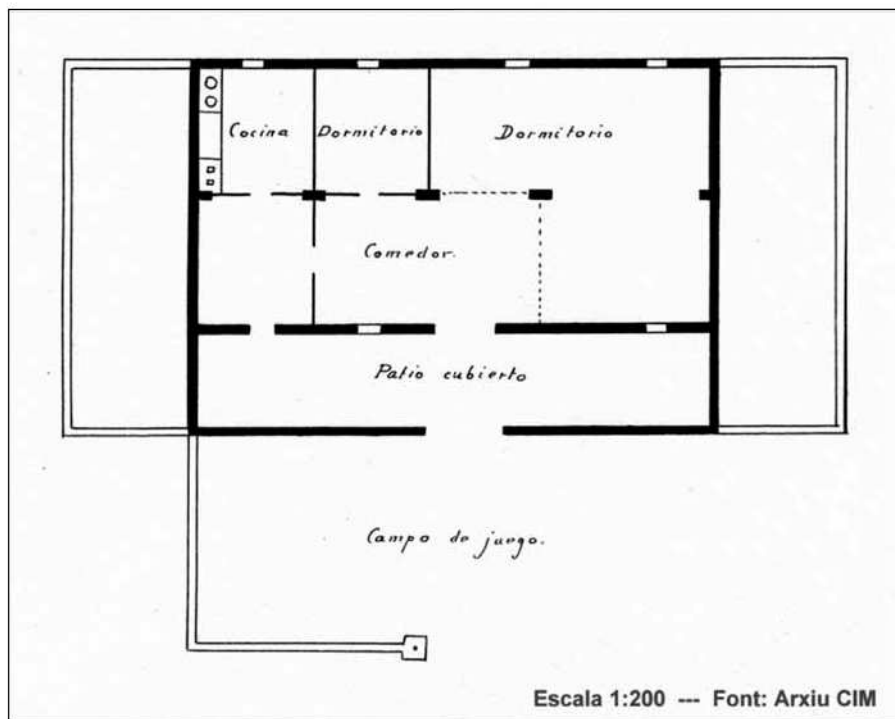
La colònia femenina, amb vint nines, va ser dirigida per la mestra Francesca Catany Mascaró.¹⁰ La masculina estava formada per 40 nins a les ordres dels mestres Salvador Sunyer Sirvent i el seu fill Miquel, i pels estudiants normalistes Pere Rotger Pizà i Miquel Deyà Palerm, que enviaren a la premsa una cròni-

7 Per a més informació, veg. l'apartat "Un dia en una colònia escolar", a Jaume (2011).

8 Els mestres eren Salvador Sunyer Sirvent, el seu fill Miquel Sunyer Garrote i Miquel Deyà Palerm. La colònia va començar dia 7 d'agost i va acabar dia 31. Veg. el setmanari *Sóller* de dia 8 d'agost de 1925.

9 Les mestres eren Josepa Estades Alcover, Francesca Arbós Mir i Margalida Salvà Bolívar. La Memòria fa constar que la colònia femenina va durar només quinze dies i va obtenir millors resultats que la masculina.

10 AGCM, signatura X-939/23.

Plànol del pavelló de Porto Cristo

ca detallada de l'itinerari recorregut.¹¹ *El Magisterio Balear* va publicar també aquest itinerari, observant que amb la nova organització havien esdevingut colònies culturals l'objectiu primer de les quals era el coneixement de Mallorca.¹² Efectivament, aquest any es visitaren més llocs que mai. La de nines va ser més estacionària ja que només es desplaçà a Son Carrió, Son Servera i Artà, però la de nins va ser realment itinerant ja que després de passar una setmana a Porto Cristo van partir cap a Manacor (dia 12) i d'allí cap a Felanitx (dia 13), Santanyí i environs (dia 14), ses Salines, Colònia de Sant Jordi i Campos (dia 15), Llucmajor i la muntanya de Randa amb els tres santuaris (dia 16), Palma, on el matí van visitar les dependències de l'Ajuntament i a la tarda van fer un passeig pel casc antic (dia 17), anaren al port i pujaren al vaixell Jaume I (dia 18), visitaren el castell de Bellver (dia 19), l'empresa Fundición Mallorquina i l'església i

11 "De Manacor a Palma. La colonia escolar provincial." *La Almudaina* (25 agost 1926).

12 "El Museo Pedagógico. Las colonias escolares provinciales." *El Magisterio Balear*, núm. 95 (20 setembre 1926), p. 265.

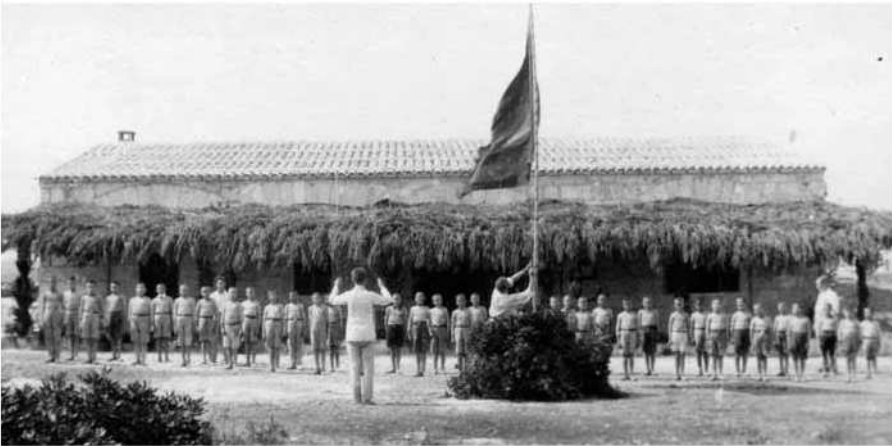
claustr de Sant Francesc (dia 20), el Museu Diocesà (dia 21), Coll d'en Rebas-sa (dia 22), la Diputació Provincial (dia 23), Bunyola (dia 25), Sóller (dia 26) i Valldemossa (dia 27).

Amb un guió semblant se realitzà la colònia de 1927. També es van formar dos grups; un de masculí, que va començar al pavelló de Porto Cristo amb els mestres Antoni Sagraera Vadell, Pere Rotger i Miquel Deyà, i un de femení, que s'instal·là inicialment a l'escola recentment construïda al costat de l'oratori de Santa Caterina al Port de Sóller, amb les mestres Efigènia Taltavull Motta, Margalida Bordoy Sansó i Maria Pont Darder. Com l'any anterior la colònia de nins, i potser també la de nines, es desenvolupà en quatre etapes d'una setmana cada una. La primera va transcórrer a Porto Cristo, on es van fer les activitats i sortides habituals des de 1924. La segona etapa va consistir en una llarga excursió pels pobles del sud-est fent parada a Sant Salvador de Felanitx, a Santanyí i al santuari de Gràcia a Lluçmajor. La tercera setmana la passaren a Palma, on des de la *Residencia del Estudiante*¹³ van visitar la Seu, el Palau Episcopal, la Llonja, etc. La quarta i darrera etapa va consistir en una excursió pels pobles de Bunyola (dia 25), Sóller (dia 26) i Valldemossa (dia 27), on en cada cas van ser rebuts per les autoritats locals i convidats a berenar o a dinar després que els colons fessin una exhibició gimnàstica i musical (Deyà 1927).

Les colònies provincials tenien greus problemes de finançament, ja que la subvenció habitual del Ministeri d'Instrucció Pública arribava tard o algun any no arribava. Per això l'any 1928 es va recórrer a la sol·licitud d'ajudes a entitats públiques i privades. La generositat d'alguns ajuntaments i de la Caixa d'Estalvis i Mont de Pietat de Balears, que va subvencionar dos grups, va possibilitar que aquell estiu es formassin cinc grups de colònies, tres de 25 nins i dos de 25 nines. El dia 27 de juliol tres grups van instal·lar-se a Porto Cristo, al Port de Sóller i a l'escola graduada de Bunyola, que s'estrenava com a base colonial i que encara no s'havia inaugurat oficialment. Dissenyada per l'arquitecte Guillem Forteza, era descrita així per un redactor anònim: "La Escuela con patios y amplia explanada ocupa una extensión de ocho mil metros. el edificio de gusto y sabor mallorquín, tiene la forma de U, cuya parte interior sirve de patio, abierto sobre los riscos y a la visión del mar y de los aires salúferos del campo. Consta de tres aulas, anchas y espaciosas, un amplio vestíbulo; un despacho biblioteca y otras dependencias complementarias. El mobiliario, también de severo y noble gusto mallorquín, ha sido construido en Manacor"¹⁴. Un mes més tard, dia 29 d'agost,

13 Sobre aquesta residència, veg. Jaume (1988).

14 "Bendición de la Escuela Graduada de Bunyola." *El Magisterio Balear*, núm. 201 (1 octubre 1928), p. 298.

Davant el pavelló de Porto Cristo

va començar una segona tanda amb dos altres grups, un de masculí i un de femení. Albert Castell Peña i Efigènia Taltavull van dirigir dues tandes de colònies cada un, i l'altra colònia va ser dirigida pel mestre Francesc Rosselló Gil, que va publicar dues interessants cròniques a la premsa.¹⁵ Gràcies a aquests articles ens assabentam d'alguns detalls de la instal·lació de la base de Porto Cristo. Davant el pavelló, batejat com Colònia del Carme, escrivia: "se ha levantado un toldo-cobertizo, de ramas de pino y debajo se almuerza, come y cena ... El dormitorio espacioso, siempre limpio, con sus camas cubiertas con colchas de esa "lista" que tanto gusta, blanquiazul, con sus pajarracos, tiestos y flores; con un friso de los mismos colores, de curvas graciosas, y de gran efecto; con perchas para los colonos, queda convertido en un algo familiar, íntimo" (Elmaba 1928b).

L'any 1929 hi hagué també cinc grups de colònies, dos dels quals, un de masculí i un de femení, van ser finançats totalment per la Caixa de Balears. Els grups de nins van ser dirigits per Llorenç M. Duran, Albert Castell i Miquel Deyà; i els de nines, per Efigènia Taltavull i Maria Pont Darder. L'organització va ser similar a la de l'any anterior i el seu desenvolupament va resultar tan reeixit que Capó va fer constar a la Memòria que "las colonias del año actual han respondido de una manera casi perfecta al ideal que sustenta el Museo

15 Amb Rosselló Gil, hi anaren els mestres Miquel Deyà, Pere Aulí i Vicens Villalonga. Al grup d'Albert Castell hi havia Miquel Salvà, Pere Deyà i Antoni Sagrera. La directora Efigènia Taltavull va comptar amb l'assistència de les mestres Margalida Bordoy, Antònia Sancho i Maria Pont. Veg. Elmaba (1928a; 1928b).

Pedagógico".¹⁶ No pot estranyar, per tant, que les colònies posteriors seguissin la pauta establerta aquell any mantenint fins i tot, en la mesura que va ser possible, el mateix personal docent.

Els canvis polítics dels anys següents, però, van condicionar fortament la realització de les colònies. La dimissió de Primo de Rivera a final de gener de 1930 i la substitució del dictador pel general Berenguer tingué repercussions immediates en l'organització de les colònies. El canvi de govern va comportar un cert caos administratiu i la Diputació Provincial va tenir dificultats per cobrar la subvenció de l'Estat. De primer moment es va denegar perquè no constava que s'hagués enviat la sol·licitud al Ministeri d'Instrucció Pública. Després, quan es va desfer el malentès, es va argumentar que no s'havia enviat la justificació de comptes de les colònies de l'any anterior, cosa que era falsa i que va provocar una resposta contundent del president de la Diputació. En aquestes circumstàncies, sense saber si hi hauria diners per al finançament, van començar amb més retard que els altres anys, el dimarts dia 5 d'agost, tres grups, dos de nins i un de nines, que s'establiren a les bases de Porto Cristo, Port de Sóller i Bunyola, i intercanviaren les residències cada cap de setmana.¹⁷

Les colònies durant la Segona República

Amb l'arribada de la República les colònies provincials no van rebre una empenta tan forta com la que reberen les municipals a través de la Comissió de Foment, Beneficència i Sanitat presidida pel Dr. Emili Darder.¹⁸ L'estiu de 1931 el Museu Pedagògic no va comptar amb l'ajuda econòmica de la Caixa de Balears, que des de l'any anterior organitzava les seves pròpies colònies a Can Tàpera (Terrón & Fullana 2009) i la subvenció estatal que s'obtenia a través de la Diputació va minvar en lloc d'augmentar. Per altra banda, la nova direcció d'aquesta entitat va manifestar una certa desconfiança envers el protagonisme de Joan Capó i va enviar al director del Museu Pedagògic un ofici on imposava la intervenció de l'inspector Fernando Leal Crespo en l'organització de les colònies.¹⁹ Es formaren tres grups, dos de nins i un de nines, de 28 alumnes cada un,

16 AGCM, signatura X-947/32.

17 Per a una referència més extensa a les colònies provincials de 1930, veg. Jaume (2011).

18 L'estiu del 31 hi hagué sis grups de colònies organitzades per l'Ajuntament de Palma. Hi assistiren cent-seixanta nins i nines. Per a més informació, veg. Janer (1983).

19 El 21 de juliol de 1931 el director del Museu Pedagògic va rebre el següent ofici: "La Comisión Gestora de esta Diputación Provincial, acordó por unanimidad, encomendar a este Museo la organización, con la colaboración del Sr. Inspector Provincial de Primera Enseñanza, D. Fernando Leal, de tres colonias escolares, dos de niños y una de niñas." (AGCM, expediente amb la signatura provisional 11.508).

que rotaren la seva estada de deu dies a Porto Cristo, Port de Sóller i Bunyola.²⁰ Aquest any les colònies no acabaren amb la tradicional visita al Palau de la Diputació, on els colons solien esser rebuts pel president i obsequiats amb un aperitiu.

El finançament de les colònies provincials de 1932 va ser molt millor que l'any anterior ja que, a més d'un increment de l'aportació estatal (4.000 ptes.) i de la Diputació (3.000 ptes.), van obtenir una ajuda de la Caixa de Balears (500 ptes.) i de donatius sense especificar (2.500 ptes.). Amb aquestes quantitats es van poder muntar dues tandes de tres grups cada una, que per torn ocuparen les bases de Porto Cristo, Bunyola i Port de Sóller. La primera tanda va començar el 20 de juliol amb dos grups de nins dirigits, respectivament, per Albert Castell²¹ i Llorenç M. Duran, i un grup de 25 nines barcelonines dirigit per Efigènia Taltavull.²² La segona tanda va començar el dia 20 d'agost amb el mateix equip de mestres, que tingueren al seu càrrec un grup de nins d'Eivissa,²³ un altre grup format per nins de les escoles municipals de Barcelona,²⁴ i un grup de nines procedents de distintes escoles de les Balears.

No hem pogut esbrinar les circumstàncies que propiciaren que aquell any, i només aquell any, el Museu Pedagògic acollís en la seva xarxa organitzativa dos grups de colònies procedents de les escoles de Barcelona. L'única referència que en tenim és aquesta notícia apareguda a la premsa barcelonesa: "Debido a la entusiasta aportación del Museo Pedagógico de Palma de Mallorca que dirige el inspector de primera enseñanza, señor J. Capó, y a la generosa colaboración de aquella Diputación Provincial de Baleares, este año se ha organizado una colonia escolar para alumnos de los últimos grados de los Grupos Escolares de Barcelona y de las Escuelas Municipales, que como premio a su aplicación irán

-
- 20 La primera colònia, dirigida per Llorenç M. Duran amb els mestres Pere Deyà i Pere Aulí, va començar a Porto Cristo el dia 28 de juliol, el mateix dia que començava al Port de Sóller la segona, dirigida per Albert Castell amb l'assistència de Miquel Deyà i Joan Santaner. La tercera colònia va començar dia 12 d'agost al Port de Sóller i la va dirigir Efigènia Taltavull amb les mestres auxiliars Antònia Tortella i Isabel Bonet (AGCM, entrada 1721, de 30 de juliol).
- 21 Grup format per 28 nins de distintes poblacions de Mallorca i Menorca: Inca (8), Manacor (7), Sóller (2), Bunyola (3), sa Pobla (4), Consell (1), Felanitx (1) i Maó (2). Els mestres auxiliars van ser Miquel Salvà Bolívar i Miquel Deyà Palerm.
- 22 Les mestres que assistiren la directora eren la catalana Mercè Barba Folgués, mestra a l'Escola del Mar, i la mallorquina Magdalena Garau.
- 23 El grup va ser dirigit per Albert Castell amb la col·laboració de Miquel Deyà Palerm, Joan Santaner Mari i Joaquim Gadea Fernández. Aquest darrer mestre havia estat pensionat l'any 1925 per la Junta de Ampliació de Estudios per conèixer sobre el terreny diversos centres docents de França, Bèlgica i Suïssa. L'any 1937 va ser el primer director de l'escola Freinet de Barcelona. (Comas 2007, 187-188; Vilàs 1995).
- 24 El grup, dirigit per Llorenç M. Duran, estava format per 25 alumnes dels últims graus d'escoles municipals o grups escolars de Barcelona.

a pasar un mes a la isla de Mallorca, recorriéndola detenidamente para conocer y admirar sus bellezas” (*La Vanguardia*, 1 juliol 1932, p. 5).

L'estiu de 1933 van assistir a les colònies provincials 108 infants, 64 nins i 44 nines, distribuïts en tres grups dirigits per Llorenç M. Duran, Albert Castell i Efigènia Taltavull.²⁵ Només hi va haver una tanda perquè no van rebre la subvenció del Ministeri i van haver de finançar-se amb aportacions de la Diputació i donatius de la Caixa de Balears (500 ptes.) i del Foment Agrícola (100 ptes.).²⁶

Particularment interessant, perquè concentra l'esperit de les colònies escolars, és el testimoni del mestre Llorenç M. Duran sobre l'organització i funcionament del grup que ell va dirigir.

Allí no preteníem ensenyar res. Els nins no van a les colònies per fer escola sinó per descansar, jugar i fer salut. Per tant, si es pot dir projecte, lo que ens proposàvem fou aconseguir el respecte mutu, el convenciment de la cooperació per el treball comunitari i aprofitar l'afany col·leccionista dels infants.

El primer dia el dedicarem a motivar-los, a fer-los veure que érem una gran família que s'ho passaria molt bé si tots ens ajudàvem. Havíem de repartir-nos el treball fent cadascú el que li semblés millor, però no hi podia haver ningú sense un o altre càrrec. Es feren equips de treball: anar a cercar aigua a les coves, neteja d'alguns llocs del local, parar taula, biblioteca, servei meteorològic amb quadres murals de gràfiques, etc. Cada nin es podia inscriure a un equip i podia canviar d'equip, si ho consentia el comitè directiu que els nins mateixos anomenaren.

Per allunyar-los de tota rigidesa a la taula no obligàvem a menjar a un nin allò que li repugnava. Per anar a dormir tenien l'espai d'una hora, com també per aixecar-se i se'ls permetia de dur-se'n el matí, al llit, llibres o tebeos de la biblioteca. L'única condició: el silenci per no molestar als qui dormien.

No teníem hores fixtes. Per exemple es cantava, o no, després de dinar però més encara quan venia bé, perquè algú ho havia iniciat. L'única norma era respectar el desig de la majoria i sobretot no perjudicar a tercers. El respecte a la correspondència dels nins era absoluta, per part dels mestres.

Les hores d'ensenyaments estaven suprimides, fins i tot la redacció d'un diari, que moltes vegades no es més que una ficció per quedar bé amb les autoritats acadèmiques.

En canvi fèiem, a fons, concursos de les coses més puerils: col·leccions de pedres, col·leccions d'insectes, col·leccions de fòssils que per allà hi eren molt abundants. Treballs d'adornar amb frisos i quadres de paper retallat i aferrat, la sala del dormitori o els indrets més escaients. Aprofitàvem, això sí, per parlar de coses d'història natural al observar insectes, cucs, aranyes, aucells, etc.

Lo més interessant va ser la festa major de la colònia. Es varen organitzar campionats de joc de dames, de parxis, de dibuixos amb els ulls tapats. Es van adornar els exteriors

25 Els auxiliars eren Pere Auli, Antoni Rosselló, Pilar Borobia, Joan Mateu, Andreu Gomila, Isabel Segura i Margalida Santandreu.

26 AGCM, signatura XXX-145/27.

de l'edifici amb guirnaldes fetes de mata o murta. Molt especialment es varen redactar programes de la festa: s'en feu un de mural però, també cada nin en va fer un de mà, il·lustrat amb llapis de colors, que s'intercanviaren entre ells.

En fi, els nins es passaren una bella mesada entre Porto Cristo i el Port de Sóller i fou vertaderament admirable la capacitat d'adaptació que obtenguérem d'uns nins procedents d'escoles i pobles tant distints (Duran 1988, 182-183).

De les colònies posteriors a 1933 es conserva poca documentació. Se sap que l'escola graduada de Bunyola va ser substituïda com a base pel Consolat de Mar, on s'havia traslladat el Museu Pedagògic Provincial. L'any 1934, i probablement també l'any 1935, hi hagué una primera tanda amb tres grups, dos de nins i un de nines, i una segona tanda amb dos grups, un de masculí i l'altre femení.²⁷

El projecte de la colònia de 1936 que no es va realitzar

La victòria del Front Popular va posar la Diputació Provincial en mans d'una Comissió Gestora, i aquesta comissió, com a l'any 1931, va voler impedir que Capó fos l'únic i principal director d'orquestra en l'organització de les colònies. El dia 16 de juny de 1936 se li feia saber que s'havia acordat delegar Pere Oliver Domenge "para que juntamente con Vd. como Director del Museo Pedagógico Provincial, cuiden de la organización de las colonias escolares provinciales".²⁸ No sabem fins a quin punt Oliver Domenge, diputat d'Esquerra Republicana Balear, va intervenir en la programació de les colònies d'aquell any que per causa del cop franquista no s'arribaren a realitzar. El projecte que es conserva a l'AGCM (signatura XIII-150/102) preveu la formació de sis grups de colònies de trenta escolars cada un. No hi figura la relació de mestres designats per assistir-hi però, en canvi, s'hi troba detallat el cost total pressupostat: 9.000 ptes., que es pensaven obtenir de la subvenció estatal (2.500 ptes.), de la Diputació Provincial (3.000 ptes.), de la Caixa de Balears (500 ptes.) i de donatius diversos (3.000 ptes.). Hi ha, finalment, una interessant descripció de l'estat en què es trobaven les tres bases d'aquell any.

L'oratori de Santa Caterina, es diu, estava ubicat "en lo alto de una sierra y a unos cincuenta metros sobre el mar, del cual le separan unos doscientos en

27 No es conserva la Memòria d'aquest any però a l'expedient figura el cost total pressupostat, 18.500 ptes., 5.000 de les quals van ser aportades pel Ministeri. Els directors dels grups eren els mateixos, Duran, Castell i Taltavull, i els auxiliars van ser Bartomeu Nadal, Gaspar Forteza, Agustí Bestard, Antoni Ferrer, Catalina Santandreu i Maria Pomar (AGCM, signatura XIII-148/93).

28 Ofici de 16 de juny de 1936 conservat a AGCM, signatura XIII-150/102.

la parte de Levante, cayendo el comedor perpendicularmente sobre el mismo en la parte Poniente. El edificio, que en parte es escuela nacional, está constituido por un gran salón dormitorio, y tres dormitorios independientes. Un gran patio descubierto. Otro cubierto. Y un gran jardín. Un espacioso comedor mirando al mar con cocina y despensa. El mobiliario es análogo al de Portocriso. El agua es abundante para bebida y limpieza.”

La segona base era el Museu Pedagògic Provincial, que ocupava part de l'edifici del Consolat de la Mar. La colònia, llegim en el projecte, s'havia d'instal·lar, com en anys anteriors des de 1933, “en los altos del Museo Pedagógico rodeado de Jardines de cara al mar y minando el puerto y la bahía. Consta de un gran comedor con cocina. Ocho dormitorios con capacidad para treinta niños y maestros. Agua canalizada, waters, etc. El mobiliario es análogo al de las colonias anteriores.”

La base de Porto Cristo és descrita com una instal·lació situada al cim d'un turonet poblat de plantes aromàtiques, ben damunt les coves del Drac, a 40 m d'altitud sobre el nivell de la mar i a 500 m de distància d'una magnífica platja. El local, “completamente separado de toda vivienda”, tenia un gran dormitori amb sis finestres per a l'adequada ventilació, habitacions per al director i mestres auxiliars, cuina, rebost, menjador, mobiliari i equipament suficient per atendre 30 colons. Com a nota curiosa es diu que “el agua para beber se poza en pequeños lagos procedentes de la filtración que existe en la misma cueva y para los demás uso se emplea la de un pozo”.

BIBLIOGRAFIA

- CAPÓ VALLS DE PADRINAS, Joan (1924). *Colonia Escolar Provincial de niños. Porto-Cristo (Manacor), El Terreno (Palma)*. Agosto 1924. AGCM, signatura II-711/3.
- (1925). *Colonias Escolares Provinciales. Puerto de Sóller-Arenal. Agosto 1925*. AGCM, signatura II-711/3.
- (1927). *Colonia de 1927. Memoria. Consideraciones generales. Horarios. Excursiones. Planos y fotografías. Datos antropométricos*. AGCM, signatura II-711/3.
- COLOM, A. J. (1988). “D. Llorenç Mª Duran i Coli. Sus aportaciones a la renovación educativa mallorquina”. *Educació i Cultura*, núm. 5-6, p. 144-172.
- DEYÀ, Miquel (1926). *Colònia Escolar Provincial. Trabajo de los niños. Agosto 1926*. Manuscrit en quart de 15 pàgines.
- (1927). “Colonia escolar provincial. 3^a y 4ª etapas.” *La Almudaina* (10 setembre).
- (1988). *Joan Capó Valls de Padrinas, inspector d'Ensenyament Primari*. Palma: Gràfiques Miramar.
- DIRECCIÓN GENERAL DE INSTRUCCIÓN PÚBLICA (1894). “Circular sobre las colonias escolares”. *Gaceta de*

Madrid (19 febrer), p. 675-679.

DOWNES, Laura Lee (2009). *Histoire des colonies de vacances*. Paris: Perrin.

DURAN, Llorenç M. (1988). “Una experiència d’escola activa l’any 1933”. *Educació i Cultura*, núm. 5-6, p. 173-183. [Conferència feta a l’Escola Normal el 10 de març de 1977, publicada com a apèndix a l’article de Colom “D. Llorenç Mª Duran i Coli. Sus aportaciones a la renovación educativa mallorquina”]

EL SEMBRADOR (1920). “Per la rassa... i per Mallorca. Parlem de Colònies”. *L’Ignorància*, núm. 87 (29 juliol), p. 287.

ELMABA, Francisco (pseudònim de Francisco Rosselló Gil) (1928a). “En honor de las Colonias”. *La Almudaina* (5 agost).

— (1928b). “Colonias Escolares Provinciales.” *La Almudaina* (6 agost).

JANER MANILA, Gabriel (1983). *Emili Darder y la política sanitari-escolar de l’Ajuntament de Ciutat en temps de la Segona República*. Palma: Ajuntament.

JAUME, Miquel (1998). “Una residència d’estudiants a Palma (1925-193_)”. *Educació i Cultura*, núm. 11, p. 103-115.

— (2010). “Les colònies escolars al Port de Sóller (1893-1936)”. A: *IV Jornades d’Estudis Locals a Sóller*. Sóller: Ajuntament. P. 41-59.

— (2011). “La Colònia Escolar Provincial de 1930 subvencionada per la Caixa de Balears. Memòria de Llorenç M. Duran i Coli”. A: *V Jornades d’Estudis Locals de Sóller i Fornalutx*. P. 29-49.

MONER, Catalina (2007). *Emili Darder (1895-1937). Vida i martiri*. Palma: Miquel Font.

OLIVER, Jaume (1978). *Escola i Societat (L’ensenyament a les Illes en el segle XX)*. Palma: Moll.

— (1992). *L’Higienisme escolar a Mallorca. Aportacions a la sistematització del seu estudi (1880-1936)*. Palma: Conselleria de Cultura, Educació i Esports.

PAIDÓFILO (1928). “Las colonias escolares provinciales”. *El Magisterio Balear*, núm. 193 (6 agost), p. 234.

PÉREZ, Plàcid (2002). *Santa Caterina del Port de Sóller. L’evolució d’un edifici des del segle XIII al XXI*. Palma: Consell de Mallorca.

TERRÓN, CONXA; FULLANA, Pere (2009). *Can Tàpera. Centre de formació humana, social i ambiental (1929-2009) de SA NOSTRA*. Palma: Obra Social Sa Nostra, Caixa de Balears.